

VÝVOJ MENOVEJ SITUÁCIE NA ÚZEMÍ DNEŠNÉHO SLOVENSKA OD 19. STOROČIA AŽ PO ZAVEDENIE EURA

Viera Ölvecká¹

Kľúčové slová: banka, peňažná reforma, bankovníctvo, hospodárska kríza, mena, platidlá, zákon, ceny, Euro

Abstract:

The aim of the article is to focus on the monetary reforms in Slovakia and their impact on the state's economy. In the beginning, I present the history of the origin of the monetary institutions in the former Czechoslovakia, their activities, the era of centralization of the banking sector and its gradual split. The next part addresses the changes, which the Slovak economy undergoes through its accession to the European Union and the predictions connected to the conversion to the Euro-currency.

V súčasnej dobe je počuť neustále viac a viac slovo Euro, o jeho zavedení na Slovensku, čiže o prechode na menu Euro. Ide o zmenu meny, akou Slovenská republika prešla už niekoľkokrát. Z tohto dôvodu sa chcem vo svojom príspevku upriamiť na doterajší vývoj mien na Slovensku, ich výhody a problémy a na očakávané zmeny pri prechode na Euro.

Prvou inštitúciou, ktorá ovplyvňovala menový vývoj na území Slovenska v rámci Rakúsko-uhorskej monarchie, bola Privilegovaná rakúska národná banka, ktorá bola zriadená cisárskym patentom Františka I. z 1. júna 1816. Jej úlohou bolo výhradné právo vydávať v celej ríši bankovky, ktoré slúžili ako zákonné platidlo. Po jednaniach medzi rakúskou a uhorskou vládou sa Rakúska národná banka stala Rakúsko-uhorskou bankou. Bola akciovou spoločnosťou s kapitálom 90 miliónov zlatých. Mala sídlo vo Viedni a rovnocenné hlavné riaditeľstvá vo Viedni a Budapešti. Neskôr zriadila filiálky na Slovensku. Hlavnou úlohou tejto banky bolo prijímať zmenky na eskont.

Po vypuknutí I. svetovej vojny banka nebola schopná udržať kurz rakúsko-uhorskej meny a došlo k jej znehodnoteniu. Mince z drahých kovov zmizli z obehu, bankovky dostali nútený obeh, bol zrušený zákaz poskytovania úveru štátu. Banka všetky pôžičky štátu lombardovala za nevýhodných podmienok. Uvedené skutočnosti na konci vojny viedli k zrúteniu rakúsko-uhorskej meny.

Vznikom Československa 28. októbra 1918 v dôsledku neustálej emisie bankoviek zo strany Rakúsko-uhorskej banky hrozil rozvrat financií nového štátu. K vôli tomu boli

¹ Ing. Viera Ölvecká, Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta managementu, Katedra ekonómií a financií, Odbojárov 10, 820 05 Bratislava 25, tel.: +421 2 501 17 421, viera.olvecko@fm.uniba.sk

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE
FAKULTA PREVÁDZKY A EKONOMIKY DOPRAVY A SPOJOV
Katedra ekonomiky

v januári 1919 po uzavretí hraníc Československa rakúsko-uhorské bankovky okolkované a došlo k zavedeniu československej korunovej meny. Kolkované bankovky boli postupne vymieňané za česko-slovenské štátovky. V marci 1919 vznikol Bankový úrad ministerstva financií, hlavnou úlohou bolo stabilizovať novovzniknutú česko-slovenskú menu. Ďalej bol poradným orgánom ministra financií, spravoval obeh platidiel.

Bankový úrad mal len dočasný charakter a po stabilizácii československej meny mala vzniknúť centrálna emisná banka. Od roku 1926 začala svoju činnosť Národná banka československá, ktorá plnila funkciu centrálnej emisnej banky. Bola zriadená ako verejná, nezávislá účastinná spoločnosť s akciovým kapitálom 12 mil. zlatých amerických dolárov /405 mil. korún/. V Československu mala výhradné právo vydávať bankovky, spravovať československú menu, udržiavať stabilný kurz koruny k americkému doláru, zabezpečovať obeh platidiel v štáte, riadiť a kontrolovať devízové obchody a obchodné úvery. Do roku 1934 realizovala politiku zlatej zameniteľnosti koruny. Avšak po období hospodárskej krízy a po dvoch devalváciách /1934, 1936/ sa upustilo od politiky zameniteľnosti bankoviek za zlato.

14. marca 1939 bola vyhlásená samostatná Slovenská republika a v dôsledku toho vznikla Slovenská národná banka.

Po druhej svetovej vojne na území Československa pôsobili dva emisné ústavy – Národná banka Československá a Slovenská národná banka. V novembri 1945 vstúpil do platnosti dekrét prezidenta republiky, v ktorom bolo stanovené, že Národná banka Československá má právomoc cedul'ovej banky na území celého štátu. Slovenská národná banka sa stala súčasťou Národnej banky Československej (NBČS). NBČS mala riešiť veľmi dôležitú úlohu – obnovu jednotnej meny na území celého štátu. Zavedenie československej korunovej meny k 1. 11. 1945 sa udialo na základe dekrétu prezidenta republiky. Výmena za menové jednotky, ktoré boli dovtedy platné – slovenské a protektorátne koruny sa určila v pomere 1:1. Došlo k veľkému znevýhodneniu slovenskej koruny, hoci bola hodnotnejšia a stabilnejšia. Obmedzená bola výmena na fyzickú osobu, a to vo výške iba 500 korún. Ostatné platidlá museli byť zložené na vkladné knižky a bežné účty v bankách. Všetky tieto vklady boli viazané. Povinná bola aj úschova účastín v peňažných ústavoch. Z toho dôvodu klesol objem obeživa. Uvoľňovanie bolo povolené len zo sociálnych dôvodov a pre verejnú úradu.

Po februári 1948 vládu na Československa previedla čistky v správnych orgánoch banky. S nastolením komunistického režimu sa urýchlila centralizácia slovenského komerčného bankovníctva, čo viedlo k zlúčeniu všetkých obchodných bánk do jedinej prevádzkovej banky na Slovensku – Slovenskej Tatra banky. Avšak pod sovietskym vplyvom vedúci predstavitelia štátu ukončili činnosť NBČS a vytvorili jednotnú banku emisného a prevádzkového charakteru - Štátnu banku Československú (ŠBČS), ktorá začala svoju činnosť v júli 1950. Slovenská Tatra banka však úplne nezanikla, ale až do roku 1992 pôsobila ako „banka v kľude“.

Toto obdobie je obdobím úplnej centralizácie bankovníctva. Na základe zákona č. 41/1953 o peňažnej reforme boli vydané nové československé platidlá s nominálnou hodnotou podľa sovietskeho vzoru. Uskutočnila sa výmena v pomere pôvodných 5 Kčs za 1 s novu Kčs. Táto tvrdá reforma vyvolala šok u obyvateľstva a mala za následok redukciiu hotovosti i úspor obyvateľstva na minimum. Záväzky zo životných poisťok sa zrušili, taktiež aj cenné papiere, ktorými si časť obyvateľstva zabezpečovala prostriedky na starobu. V dôsledku toho veľké množstvo obyvateľov zostalo na pokraji biedy. Zákomom o peňažnej reforme boli zrušené viazané vklady, ktoré tak ako aj tuzemské cenné papiere prepadli

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE
FAKULTA PREVÁDZKY A EKONOMIKY DOPRAVY A SPOJOV
Katedra ekonomiky

v prospech štátu. Zákon o peňažnej reforme bol odrazovým mostíkom pre ministerstvo financií, ktoré získalo rozhodujúcu úlohu pri príprave vydania nových druhov peňazí. ŠBČS bola podriadená rozpočtovej politike štátu keďže napomáhala centralizovať finančné prostriedky pre výstavby gigantického ťažkého priemyslu v záujme potrieb socializmu. ŠBČS rozšírila svoju činnosť o poskytovanie dlhodobých investičných úverov.

28. októbra 1968 vyhlásením ústavného zákona o československej federácii v bankovníctve začali horúčkovité prípravy pre vznik federálnej emisnej banky a dvoch národných emisných bánk. Tieto zmeny však nenastali, pretože plénum ÚV KSČS v januári 1970 prijalo politické rozhodnutie o tom, aby ŠBČS bola jednotnou emisnou, úverovou a zúčtovacou organizáciou „v záujme jednotnej československej ekonomiky“.

Významné zmeny v oblasti bankovníctva nastali v rokoch 1988 a 1989, kedy bol prijatý Zákon o bankách, sporiteľniach a devízový zákon s účinnosťou od 1. januára 1990. Do povedomia vstúpila Československá banková reforma a demonopolizácia bankovej sústavy. ŠBČS svoju činnosť definitívne ukončila. Rozdelila sa na štyri štátne peňažné ústavy – Štátnu banku československú s funkciou ústrednej emisnej banky štátu, Komerčnú banku v Prahe, Všeobecnú úverovú banku v Bratislave a Investičnú banku v Prahe. Neskôr začali vznikať ďalšie komerčné banky a zmiešané banky so zahraničnou kapitálovou účasťou.

V septembri 1992 začali prípravy na rozdelenie ČSFR na dva samostatné štáty. Na Predsedníctve vlády Slovenskej republiky bol na rokovanie predložený materiál „Zásady a postup zriadenia Národnej banky Slovenska“. V novembri 1992 Slovenská národná rada prijala zákon o Národnej banke Slovenska, ako emisnej banke nového štátu s účinnosťou od 1. januára 1993. Pri rozdelení ČSFR bolo jej hlavnou úlohou vykonanie menovej rozluky – okolkovanie budúcej slovenskej meny a zabezpečenie vydania do obehu slovenských bankoviek a mincí do konca roku 1993. Po menovej odluke krajina nemala však pripravené vlastné bankovky a mince, preto sa na československé bankovky lepili špeciálne kolky kvôli odlišeniu. Prvá slovenská bankovka sa dostala do obehu koncom augusta 1993. Emisia bankoviek bola dokončená v roku 2000.

Veľmi náročné bolo zriadenie novej centrálnej banky v Bratislave, pretože slovenské ústredie ŠBČS nemalo všetky úseky, odbory a oddelenia vytvorené tak ako v Prahe. Pomocnú ruku podali pracovníci ministerstva financií, Medzinárodný menový fond, Svetová banka a iné európske centrálné banky. Počas roku 1993 sa podarilo dotvoriť organizačnú štruktúru Národnej banky Slovenska tak, aby mohla plniť zákonom určené funkcie.

Na začiatku rozdelenia ČSFR na ČR a SR bol nastavený kurz 1 : 1, avšak už v júni 1993 musela slovenská centrálna banka devalvovať vlastnú menu o 10%. Od októbra 1995 sa všetky platby začali prevádzať prostredníctvom konvertibilných mien, medzi ktoré už patrila aj Slovenská koruna. Počas rokov 1997 a 1998 sa Slovenská koruna zaznamenala silnejšiu pozíciu (103Kč/100 Sk).

V máji 2004 sa stalo Slovensko členom Európskej únie(EÚ). Je to dobrá správa, alebo nie? Aký to bude mať dopad na našu ekonomiku? Tešíme sa na zavedenie Eura? Sú toto všetko pozitívne správy? Z pohľadu laika by mohla byť odpoveď na prvý pohľad aj áno, ale po dôkladnejšom sa zamyslení aj nie.

Takže prečo ÁNO, resp. aké sú výhody:

Členstvom v Európskej únii sa pre nás zjednodušilo cestovanie, odbúrali sa colné bariéry, pasové a colné kontroly. Pohyb kapitálu a pracovnej sily má vplyv na ľahšie investovanie, presúvanie kapitálu, jednoduchšie podnikanie, vytváranie nových

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE
FAKULTA PREVÁDZKY A EKONOMIKY DOPRAVY A SPOJOV
Katedra ekonomiky

podnikateľských príležitostí v rámci krajín Európskej únie. Pre spotrebiteľov pôsobí pozitívne širšia ponuka tovarov, služieb, tlak na ich vyššiu kvalitu a nižšiu cenu. Sprehládnili sa pravidlá na podnikanie (uznanie certifikácii), zvýšila sa efektívnosť a kvalita riadenia podnikov.

Avšak až po prijatí Eura sa odstránia straty spojené s kurzovými rozdielmi, resp. zrušením poplatkov pri výmenách devíz v Euro a rozdiely medzi nákupným a predajným kurzom. V obchodných vzťahoch s krajinami Európskej menovej únie (EMÚ) sa znížia transakčné náklady, banky si budú regulovať kurzové riziko v rámci svojich možností. Slovenská vláda musí hospodárskou politikou usilovať v zmysle dodržiavania Paktu rastu a stability o znižovanie miery inflácie, deficitu štátneho rozpočtu a stabilitu základnej úrokovej miery. Podnikateľské subjekty nebudú mať náklady v dôsledku kurzového rizika pri obchodovaní so zahraničím. Ľahšie preniknú na zahraničný trh a platobné transakcie prebehnú v rámci jedného účtu. Bude ľahšia porovnateľnosť cien, nákladov, daní a podobne. Otázkou je – či a do akej miery to prispeje k zrýchlenému rastu miezd, čo je pre bežného občana najdôležitejším faktorom.

Prečo NIE, resp. nevýhody, riziká:

Vstupom do EMÚ, došlo postupne k rastu cien niektorých komodít napr. rast cien potravín – cukrová repa, zemiaky, múka. Rastú ceny pôdy a nehnuteľností, takisto energetické vstupy a cena práce. Podnikom sa zvyšujú náklady, z dôvodu prispôsobenia sa normám EÚ, v opačnom prípade sa im vyskytnú problémy sa zapojiť do spoločného trhu EÚ, čo môže vyústiť aj v ich krach. Zvýšili sa tlaky na rast nákladov na prvovýrobcov – rast cien vstupov a nákladov hlavne na hygienické a technické normy. Nepriaznivé dopady na reálnu ekonomiku sa zvýraznia zvýšeným rizikom cyklických výkyvov v ekonomike SR (strata menových nástrojov NBS zníži možnosť pružne reagovať na nepriaznivé dopady z opatrení ECB na ekonomiku Slovenska). Napriek tomu, že vstupom do Európskej únie sme v niektorých krajinách získali voľný pohyb pracovných síl, v iných (napr. Rakúsko, Nemecko) je táto voľnosť je obmedzená na prechodné obdobie.

V týchto dňoch už nie je otázkou, či Euro áno, alebo nie, pretože Slovenská republika vstúpi do Eurozóny od 1. 1. 2009. Avšak negatíva spojené s jeho prijatím nevymiznú - musíme s nimi rátať a dobre sa na ne pripraviť.

Pozrime sa konkrétne, ako sa zavedenie Eura na Slovensku premietne v účtovných jednotkách. Budú to problémy, ktoré súvisia s účtovnou závierkou, resp. zo zostavením priebežnej účtovnej závierky. Preto je potrebné zjednotiť a stanoviť rovnaký postup pre všetky účtovné jednotky. Najväčší problém vznikne pri prechode na Euro tým účtovným jednotkám, ktoré majú účtovné obdobie hospodársky rok alebo sú v konkurze, v likvidácii. Tieto účtovné jednotky budú musieť zostaviť k 31.12.2008 priebežnú účtovnú závierku v Sk a riadnu účtovnú závierku za účtovné obdobie, ktoré končí po 1.1.2009 už v mene Euro. Rovnako aj výročná správa za účtovné obdobie končiace po 1.1.2009 bude vyhotovená tiež v EUR. Toto všetko by mala ustanoviť pripravovaná novela zákona o účtovníctve.

Prechod na Euro sa dotkne aj mzdovej politiky. Príjem zo závislej činnosti, ktorý zúčtuje zamestnávateľ za december 2008, bude vyplatený v januári 2009. Z toho dôvodu výplatná páska zamestnanca za december 2008 bude uvedená v slovenskej mene, mzda však bude vyplatená v januári 2009 v Eurách. Suma v Sk sa prepočíta konverzným kurzom a zaokrúhli sa podľa platných pravidiel. Nezdaniteľná časť základu na daňovníka bude priznaná v slovenských korunách. Daňový bonus sa vykoná v slovenských korunách, vyplácaný však bude prepočtom v Eurách a zaokrúhli sa na dve desatinné miesta na najbližší

Euro cent nahor. Preddavky na daň z príjmov fyzických osôb po dni zavedenia Eura sa prepočítajú konverzným kurzom na Eurá a zaokrúhlia sa na najbližší Euro cent nadol.

V závere chcem poukázať na to, resp. zhodnotiť, že Slovenská republika prešla naozaj mnohými zmenami. Tieto zmeny majú nevyčísľiteľný dopad na našu ekonomiku. Od januára 2009 si budeme zvykať na nové platidlo- slovenskú korunu vystriedajú Eurobankovky a Euromince. Dúfajme, že táto zmena bude na dlhšiu dobu poslednou.

Literatúra:

- [1] MFSR Vyhláška 75/2008, súvislosti s prechodom na menu Euro na účely účtovníctva, daní a colné účely.
- [2] MFSR Zákon č. 659/2007 Z. z. o zavedení meny Euro v SR.
- [3] Európska komisia: Príprava na zavedenie eura, krátka príručka.
- [4] Menový program NBS do roku 2008 .
- [5] JANKOVSKÁ, A.: Devízová politika v Slovenskej republike. Biatec, roč. 8, 2000, č. 12.
- [6] KOHÚTIKOVÁ, E.: Slovensko na ceste za eurom. Biatec, roč. 11, 2003, č. 5.
- [7] POLHORSKÝ, V.: Vývoj kurzu slovenskej koruny od februára 1993 do júna 2000. Biatec, roč. 8, 2000, č. 8.
- [8] BARIČÁK, B.: Na peňažnom trhu stabilita, na devízovom trhu tlak na pokles domácej meny. Burza, 2001, č. 1.
- [9] Výročné správy NBS 1993 – 2003.
- [10] FILKO, J.: Menová (ne)stabilita Eurozóny , Dostupné na www.Prave-Spektrum.sk
- [11] CHUDJÁK, F.: Štátny okresný archív v Rožňave, Fórum archivárov, roč. XI č. 2, február 2000.